

Calderon de la Barca

Povodom izvedbe njegove drame

»La devocion de la Cruz«^{*}

1. ŽIVOT CALDERONA DE LA BARCA

Don Pedro Calderon de la Barca sin je španjolskog naroda, onog naroda, koji se među svim narodima Evrope odlikuje nekom osebnosti. Nastavši od mješavine Rimljana i Gota imao se kroz stoljeća boriti za svoju lijepu i dragu domovinu i milu kršćansku vjeru s muslimanskim Arapima ili Maurima, tuđom semitskom, visoko obrazovanom rasom. Bila je to neviđena borba, koja je u srcima vrućih Španjolaca razvila vjerski zanos i viteški osjećaj, dvije značajke, koje do danas rese pravog Španjolca. Tek što su Mauri bili svladani, otkrivena bude Amerika, a Španjolci dođoše u dodir s novim narodima i rasama, s prastanovnicima daleke Amerike. Zar je to moglo ostati bez utjecaja na španjolski karakter? Dodir s Arapima iz dalekog Istoka i dodir s urođenicima dalekog Zapada obogatio je španjolsku dušu i kulturu novim, drugim nepoznatim tekovinama. Španjolska se digla do velevlasti i visoke kulture. Postala je carstvo, gdje sunce nikada ne zapada. U tom je carstvu živio puk katolički i puk viteški, jedinstven u vjeri, običajima i životu.¹

Vladajući jezik ovoga naroda bio je kastilski. Jezgra toga jezika bila je romanizirana latinština, kojoj su pridošle gotske i arapske primjese stvorivši tako jezik pun snage i blagoglasja, pun plemenitosti i efonije. Lijepo piše C. A. Dohrn: »Španjolski

* »Hrv. kat. kasino« u Zagrebu odvažio se na smiono djelo. Nakon priprave od jedne godine dana dao se da izvede jedno visoko umjetničko i teško dramsko djelo najvećeg španjolskog dramskog pjesnika (»La devocion de la Cruz«; »Pobožnost Križu«) od don Pedra Calderona de la Barca.

To je bio povod, te je pisac ovih redaka, koji je slučajno ovo Calderonovo djelo preveo na hrvatski, za poduku izvadjača i slušalaca sastavio radnju o životu i djelima Calderona de la Barca uopće, a o pomenutoj dramci napose.

Budući da je kod nas o Calderonu uopće malo stručno pisano i jer su Calderonova djela nama Hrvatima dosada nepristupačna, a bilo bi dobro, da se za naše brojne euharistijske kongrese prevede ili preradi koja od Calderonovih Svetotajstvenih igara (»Autos sacramentales«), to radi šire publike donosimo radnju u ovom odličnom listu.

¹ Paul Stiegele: »Calderon und seine Werke« u djelu »Reden und Skizzen vermischten Inhalts«. Rottenburg, 1906. St. 140 ss.

je jezik divna korinthska mjed, skovana od latinštine s karakterističnim primjesama gotskog i arapskog idioma. Potrebno je muzički rođeno uho i brižno proučavanje lingvističke eufonije, da se potpuno očuti sva muzika kastilskog narječja.²

U tom ambijentu rodio se dne 17. januara 1600. pjesnik Don Pedro Calderon de la Barca u Madridu od aristokratske obitelji Don Diega Calderona de la Barca y Barreda. Obitelj Calderona potječe iz Carrieda na podnožju Burgosa, odakle potječe i obitelj velikog predšasnika pjesnikova Lope de Vega (1562—1635). Majka mu se zvala Donna Maria de Henao y Riano (ili kako drugi vele Lianno), u rodu s obitelji Infanta od Asturije. Rodna je kuća pjesnikova bila strogo katolička i pobožna. Don Pedro je imao dva brata: starijeg Don Diega i mlađeg Don Josè-a, te sestru Doroteju, koja je stupila u samostan sv. Klare u Toledu.³

Kao dječaka od devet godina dadoše roditelji Don Pedra na odgoj u isusovački kolegij u Madridu, gdje je učio gimnazijske nauke: gramatiku, retoriku i poetiku, pa je sve svoje vršnjake nadvisio oštrinom uma. Poput drugih velikih muževa zavolio je Don Pedro svoje odgojitelje »Padres de la Compania«, pa ih se i kasnije, kako se vidi iz njegovih djela,⁴ s najvećom harnošču i poćitanjem sjećao. Već kao desetgodišnji gimnazijalac sastavio je sa svoja dva druga⁵ dramu »El mejor amigo el muerto«, a u 13. godini napisao je sâm dramu »El carro del cielo ó San Elias«. Drame se nisu saćuvala.

God. 1615. poće Calderon kao 15 godišnji mladić na sveučilište u Salamancau. Salamanca je bila tada, kako kaže

² C. A. Dohrn: »No hay burlas con el amor«. Lustspiel von Pedro Calderon de la Barca. Stettin, 1880. Str. 158.

³ Prvo vrelo za biografiju Calderonovu pruža panegirik, što ga je kao predgovor prvomu izdanju Calderonovih »Comedias« napisao njegov lićni prijatelj Don Juan de Vera Tasis y Villaroel. Taj se nalazi štampan u djelu Don Juan Eugenia Hartzenbuscha: »Comedias de Don Pedro Calderon de la Barca«. Madrid 1848—1850. I. Str. XXIX. ss. Nadalje pogrebni panegirik drugog prijatelja Gaspara Agustina de Lara »Obelisco funebre«. I taj se nalazi štampan kod Hartzenbuscha, op cit. Str. XXXIII. — Vera Tasis je dobio biografske bilješke od Doroteje, sestre Calderonove. Nu kako je ta bila s bratom samo u mladosti, nije mnogo znala o kasnijemu njegovu ži otu. Potpuniju i toćniju biografiju Calderonovu napisashe spomenuti Don Juan Eugenio Hartzenbusch, hispanizirani Nijemac i ravnatelj nacionalne biblioteke u Madridu, u gore napomenutom djelu IV., 661—682; nadalje Felipe Picatoste y Rodriguez: »Biografija de Don Pedro Calderon de la Barca« u djelu »Homenaje á Calderon«, Madrid 1881. Str. 7—61. Taj je upotrijebio podatke iz arhiva Conde de Asalta. Najpotpuniju biografiju i literaturu o Calderonu sabrao je prof. Engelbert Günthner: »Calderon und seine Werke« Freiburg i. B. 1888.

⁴ »El sitio de Breda« (Hartzenbusch, op. cit. I. 121.) i »El gran principe de Fez« (Hartzenbusch, op. cit. II. 353.)

⁵ To su Luis Belmonte i Don Francisco de Rojas. Vidi En. Günthner op. cit. Str. 5.

biograf Calderonov Vera Tasis »najveća univerza svijeta, slavna majka svih znanosti i najvećih zenija, koji su davali sjaj stoljećima«. Tu se kroz 5 godina posvetio studiju matematike, filozofije, geografije, kronologije, svjetovne i crkvene povijesti, prava i teologije. U to vrijeme nije odnemario ni pjesništva, te je sastavio više drama, nu te nam se nažalost nisu sačuvale. Svakako stoji da je Calderon već kao sveučilištarac bio poznat u Španjolskoj kao dramski pjesnik.⁶ Tek što je svršio nauke, sudjelovao je u pjesničkom natječaju, koji je god. 1622. prigodom kanonizacije sv. Izidora sevilskog, sv. Ignacija lojolskog i sv. Franje ksaverskog bio upriličen u Madridu. U natjecanju sudjelovao je i slavni dramatičar Lope de Vega. Taj je sam rekao za Calderona, »da je u svojim mladim godinama dobio lovore, koje vrijeme daje inače samo sijedim vlasima«.⁷

Nakon svršenih sveučilišnih nauka vratio se Calderon u Madrid, gdje mu je umro otac, te dozvolom kralja uđe u posjed očevih imanja. God. 1625 učini Calderon ono, što su prije njega učinili slavni Cervantes, pjesnik Don Quihota, slavni Lope de Vega, pa i Ignacije lojolski: stupi kao časnik u vojsku, te je sudjelovao kod vojnih operacija: najprije u Milanu, a onda u Flandriji. Za vrijeme svoje vojne službe nije zapustio pera. Što više znao je dobro spojiti oružje s muzom, mač s perom.⁸

Njegova pjesnička slava poraste toliko, da je iza ogromnog uspjeha vojničke drame »El sitio de Bredá« bio nakon petgodišnjeg vojničkog života pozvan u Madrid na dvor kralja Filipa IV., da bude dramaturg dvorskoga kazališta.⁹ Za Filipa IV.

⁶ Felipe Picatoste drži, da je mladi i vatreni Calderon na sveučilištu u Salamanci, koju on zove »Babilonia de filósofos y teólogos, prošao vjetrogonjasti život tadanje akademske omladine. Nu to je samo nagađanje. Sr. op. cit. Str. 12.

⁷ Calderon je tom zgodom dobio tri nagrade: jednu nagradu za pjesmu u čast sv. Franji ksaverskom, drugu za romancu u čast sv. Ignaciju, koja počinje riječima: »Con el cabello erizado, pálido el color del rostro« Sr. Felipe Picatoste, op. cit. Str. 13.

⁸ Biograf Vera Tasis veli: »Ciniendo le espada el lado, honró su caebsa con las plumas«. Sr. Hartzenbusch, op. cit. I. XXX.

⁹ Biografi se ne slažu, kako je dugo Calderon bio na bojnopolju. Vjerojatno je ipak, a možda i sigurno, da se je god. 1629. vratio u Madrid. Izvjesno je naime, da je Calderon god. 1629. imao jedno viteško obračunavanje s glumcem Pedrom Villegas, koji je smrtno ranio njegova starijega brata Don Diega. Calderon je glumca s mačem u ruci progonio sve u samostan Trinitarias. Radi toga čina je čuveni propovjednik Fray Hortensio Paravicino u jednoj propovijedi pred kraljem Filipom IV. oštro prosvjedovao. Radi toga se Calderon osvetio Hortenziju u svom »Postojanom princu«, koji se baš tada davao u Madridu stavivši Gratosu Britu u usta stihove: »Ja držim spomen govor... jadjukujem Hortenzijevom emfazom («En emponomic Hortensio me queje»). Stvar je došla pred kralja, koji ju je izgledio ovako. Calderon je brisao svoje uvredljive riječi u »Postojanom princu«, te nisu došle u štampano izdanje. A Hortensio je brisao svoju opasku protiv Calderonova čina u propovijedi, koja je također štampana bez uvrede za Calderona. Sr. Edmund Dorer: »Calderon und die Hofprediger« u »Magazin für die Literatur«. Leipzig 1887. Nr. 27. Str. 395. s.

pada doduše politička moć Španjolske, nu jednu slavu stekao je Filip IV. neosporivo, a ta je, što je promicao umjetnost. Najveća je njegova zasluga, što je kao mecena dao svijetu velikog Calderona de la Barcu. On osnuje u svojoj palači Buen Retiro kazalište, a Don Pedro Calderon posta dvorski pjesnik i dramatik.¹⁰

Sad su iz genijalnog pera pjesnikova nicale drame kao dragulji i zlatno cvijeće. U 10 godina (1625—1635) napisala Calderon 25 ponajljepših svojih drama. Slava mu bila tolika, te su ga zvali »Fénix de los ingenios« (feniks-pticom genija) i da ga je tada stari Lope de Vega označio za svoga nasljednika. Iza smrti Lope de Vega god. 1635. posta Calderon neosporivo prvim dramskim pjesnikom Španjolske.¹¹

Nu pjesnički rad nije zatomio španjolsku ćud slavnog Calderona. Od želje za viteškim djelima izmoli pjesnik od kralja, da mu podijeli viteško odijelo od Santjaga. Kako se radovalo srce njegovo, kad je dne 28. maja 1640. u odijelu viteza od Santjaga pribivao na katalonskom polju smotri sva četiri viteška reda. U septembru iste godine stupi Calderon ponovno u vojsku i bude uvršten u konjaničku satniju plemićkog bataljuna svoga pokrovitelja vojvode Olivaresa de Pastrana. Kao vojnik sudjelovao je u krvavim bitkama kod Cambrila, Salou-a, Villasecce i Tarragone, sve dok ne bude ranjen. Radi slaba zdravlja dobi nakon dvije godine vojevanja dozvolu, da se vrati u Madrid. Kralj mu doznači mjesečnu mirovinu od 30 škuda (zlatnih talira).

Sad je pjesnik dobio vremena i prilike za miran rad, Nu radu su nadošle neočekivane zapreke. God. 1644. umre kralju Filipu prva supruga Izabela francuska, a dvije godine kasnije umre mu jedini sin, 17 godišnji prijestolonasljednik Baltazar. U znak žalosti bila su sva španjolska kazališta kroz 5 godina (1644—1649) zatvorena.

Tek kad je Filip IV. g. 1649. slavio vjenčanje s drugom suprugom Marijom Anom austrijskom, bude Calderon opet po-

¹⁰ Filip IV. vladao je od 1621 do 1665. Bio je posve u rukama svoga ljubimca vojvode od Olivareza. Za njega se od Španjolske odcijepiše Portugal i Nizozemska.

¹¹ U svom djelu »Laurel de Apolo« veli Lope de Vega za Calderona: »En stilo poetico y dulcúra sube del monte a la suprema altura« (»U pjesničkom se stilu i slatkoći uspeo na najviši vrh gore«). Sr. En. Günthner, op. cit. 8.

¹² Postoji dokumenat o vladanju Calderonovu u vojsci: »Certification de los servicios militares de Calderon«, gdje se za njega veli: »Por cuánto Don Pedro Calderon, Soldato de la compania de cavallos del batallon de la nobleza de la guardia de su Mg. del ducqe de Pastrana, nes ha pedido le demos licencia para irse á curar adonde tuviese mas comodidad para ello... Dada en çaragoça a 15 de nov. de 1642. Don Gaspar de Guzman.« Sr. Picatoste, op. cit. str. 20 ss.

zvan na dvor. Dvorsko kazalište bude otvoreno, a za Calderona nastaje doba najplodnijeg rada. Kralj, koji je sam pjevao pjesme i sastavljao drame, volio je Calderona, te je lično s njim drugovao i snove snovao.

Ma da je sada Calderon bio sretan, ma da je bio okružen uspjesima i slavom, ma da je uživao potpunu sklonost kraljevskog dvora, ipak pokaza i drugu značajku pravog Španjolca: odanost vjeri i mistici. Poput svog slavnog predšasnika Lope de Vega i poput sv. Ignacija lojolskog ostavi Calderon svjetovnu slavu i dvorsku službu, pa se posveti službi Božjoj. God. 1651. iza navršene svoje 50. godine, stupa u svećenički stalež. Što ga je na to sklonulo, ne znamo. Možda probuđena želja pokojne majke, možda kakovo razočaranje u životu, a možda tek želja za mirom i spasom duše. Ovo posljednje najbolje odgovara njegovu značaju. Nije poznato, da bi u mladosti imao čudorednih zabluda.¹³ U opreci prema Lope de Vegu nije nikada bio oženjen. Živio je inače u bezbrigi i sjaju. Zato s pravom mislimo, da ga je na novu odluku nagnala želja za duševnim mirom i spasom duše, mistička težnja pravog Španjolca. Ta on je bio tako dobro odgajan u roditeljskom domu i u isusovačkom kolegiju. Vjerska crta provejava svim njegovim djelima. To odaju drame, koje je napisao kao svjetovnjak: »Zora od Copacabane«, »Postojani princ«, »Pobožnost Križu«, »Dva ljubavnika neba« i druge, o kojima ćemo govoriti.¹⁴

Dvije godine iza redjenja povuče se Calderon iz Madrida u Toledo, gdje mu kralj doznači jedan beneficij kod glasovite kapele »de los reyes nuevos«. Tu ostaje pjesnik do god. 1663., kad ga kralj opet dozva u Madrid, u svoju blizinu imenovavši ga začasnim dvorskim kapelanom. Da mu život bude bezbrižniji, ostavi mu kralj toledski beneficij i dopita mu mirovinu od 200 dukata. Iste godine stupa Calderon svojom voljom u časnu Kongregaciju svećenika zvanu »Presbiteros Naturales«,¹⁵ gdje iza tri godine postaje vrhovni poglavar, zvan »Capellan Mayor«, koju je službu u duhu poznanosti i blagosti nosio do svoje smrti.

Sveti red nije slavljenom pjesniku podrezao krila. Kroz 30 godina svog svećeničkog života pjevao je Calderon i dalje. Na želju kralja Filipa IV., kojemu je i kao svećenik ostao prijatelj,

¹³ Tek iz jedne romance se razabire, da je na lijevoj sljepočici imao brazgotinu, koju mu je zadao ljubomor. Ta je romanza štampana u Hartzenbuschovu izdanju »Comedias escogidas« Lope de VEGA I. 585.

¹⁴ Biograf Vera Tasis veli, da »je tim svojim činom udovoljio svojim vojničkim porivima stupivši u najstrožu službu Boga nad vojskama« (»Con que atajó aquellos ardentísimos impulsos militares, dedicándose al mas fozoso obsequio del Señor de los ejércitos«). Sr. Hartzenbusch, op. cit. I. st. XXXI.

¹⁵ Na mramornom spomeniku Calderonovu u Madridu naziva se ova kongregacija: »Hospitium pauperum sacerdotum venerabilis Congregatio B. Petri Apostoli, Presbiterorum saecularium Majoritensium.«

pjevao je drame za dvorsko kazalište, a onda se mladenačkim žarom bacio na duhovno pjesništvo sastavljajući godinu za godinom svečane duhovne igre u čast Presv. Sakramentu, zvane Autos sacramentales. Nije nosio visokih crkvenih časti. Ovakovu umjetniku bile bi te časti samo zapreka u radu. Stanujući u uskoj siromašnoj sobici, koja je i onako bila utočište siromaha, pjevao je mladenačkom svježinom uma i srca dalje sve do konca svoga života.

I u najdubljoj starosti stvarao je djela neprolazne vrijednosti, puna najčišće poezije, začinjena dubokom pobožnošću i teološkim znanjem. Smrt mecene kralja Filipa IV. god. 1665. rastuži doduše pjesnika dubokim bolom, nu ne slomi njegova pjesničkog duha. Filipov nasljednik kralj Karlo II. bio je također sklon pjesniku-svećeniku. I kao sijedi starac bio je Calderon muž solidna rada, mladić pun zanosa za sve plemenito i lijepo, dijete puno pobožnosti i kršćanske poniznosti, svećenik Božji i svećenik Muza. Nije on pod svoje stare dane bio sličan ledenom premissljaču Ibsenu, koji je pao u pesimizam, niti Bismarku, koji je u tužnim časovima svoje starosti smatrao cio svoj život promašenim. Don Pedro Calderon naliči — kako njegov biograf Escosura kaže — »bijelom labudu«, koji tihim vodama jezera mirno plovi prema sjenovitoj obali, t. j. prema grobu.¹⁶

Calderon de la Barca umro je u dobi od 81 godinu dne 25. maja 1681. u svom skromnom domu blizu gradskih vrata zvanih od Guadalajare u Madridu.¹⁷ Smrt njegova zavila je u crno cijelu Španjolsku. Ne samo Madrid, nego i svi gradovi Španjolske iskazali su velikom pokojniku prigodom smrti veliko štovanje. I izvan Španjolske komemorirali su Calderona: tako u Lisabonu, Napulju, Milanu i Rimu. Njegova se smrt smatrala kao narodna nesreća i veliki narodni gubitak.¹⁸

¹⁶ Sr. Escosura, op. cit. I. St. XLIX.

¹⁷ Nadgrobno slovo kod sprovoda održao je Calderonov prijatelj Fr. Manuel Guerra, dvorski propovjednik, član reda Trinitaraca, koji je već prije branio Calderona protiv navala dvorskog propovjednika Hurtada. Ovaj je protiv Calderonova rada na polju dramske umjetnosti navodio mjesta iz svetih otaca. Guerra je dokazao, da se ova mjesta odnose na nečudoredna i izopačena kazališta Grka i Rimljana, a u prilog Calderonu navodio je neka mjesta sv. Tome akvinskog. Sr. Ed. Dorer »Calderon und die Hofprediger:« u »Magazin für die Literatur«, Leipzig. 1887. St. 409. s.

¹⁸ Calderon je umro pjevajući, jer je u neposrednoj smrtnoj pogibli završavao svoj drugi »Auto del Corpus« za Tijelovo. Jedan njegov prijatelj, glasoviti Solis, pisao je svom prijatelju Don Alfonsu de Carnero: »da je baš umro i, kako se kaže, pjevajući poput labuda otišao Calderon: jer je radio, dok god je mogao, pa je i u neposrednoj smrtnoj pogibli htio da za Tijelovo svrši svoj drugi Auto del Corpus«. Sr. Don Cayetano Alberto de la Barrera y Leirado: »Catalogo bibliografico y biografico del teatro antiguo espanol«. Madrid. 1860. Str. 48.

Calderonov prijatelj Don Juan de Vera Tasis y Villaroel napisao je velikom pokojniku hvalospjev, koji je doduše odviše retoričan, ali ipak prvo vrelo za Calderonovu biografiju. Izvadit ćemo iz toga hvalospjeva nekoliko redaka, da se vidi, kako se o Calderonu tada sudilo: »Bio je oraculum dvora, otac muza, svijetlo učenosti, kralj pozornice, čudovište svijeta. Bio je urešen najdivnijim krepostima, dom mu je bio utočište siromaha. Njegova je umjetnost bila najjasnija, poniznost najdublja, skromnost najuzvišenija, ugladenost najpažljivija, pero najsavršenije u cijelom stoljeću... Bio je knez kastilskih pjesnika, koji je svojom svetom poezijom oživio stare Grke i Rimljane! Bio je u herojskim stvarima obrazovan i uzvišen, u moralnim učen i zreo, u lirskim mio i rječit, u svetim božanski i duhovit, u ljubavnim plemenit i oprezan, u šaljivim živ i dosjetljiv, u komičkim fin i odmjeran. Bio je mekan i blagoglasan u stihu, velik i kićen u jeziku, učen i vatren u izrazu, ozbiljan i hiran u sentenci, umjeren i zaseban u metafori, oštroman i savršen u slikama, smion i uvjerljiv u maštanju, jedini i vječan u slavi.«¹⁹

Pokopan je u crkvi San Salvador, gdje je počivao do god. 1840. Odande su mu ostaci bili preneseni najprije u crkvu San Nicolas, onda u crkvu San Francisco, onda opet u San Nicolas, dok nisu god. 1880. pohranjeni u sakristiji crkve Kongregacije »De los Presbiteros Naturales«, kojoj je bio poglavar i koju je učinio svojom baštinicom.²⁰ Ista Kongregacija posjeduje jednu originalnu sliku Calderonovu iz starijih dana. Slika svjedoči o vanrednoj, sve do starosti sačuvanoj ljepoti. Portret ima visoko čelo, na kojemu stoluje svijetlo i vedrina, ozbiljna usta i duboke jasne oči, koje vedro gledaju u svijet.

Godine 1880. podigla je Španjolska neumrlom pjesniku na trgu Santa Ana u Madridu krasan spomenik od bijelog mramora, na čijem su podnožju u basreljefu uklesane scene iz glavnih vrsta pjesnikove poezije.²¹

2. DJELA CALDERONA DE LA BARCA

Calderon je mnogo pisao, nu nije se brinuo za udes svojih djela. Dok se danas svaki početni pjesnik brine, da mu umotvor bude štampan i da ispod pjesme sjaji njegovo ime, Calderon ne

¹⁹ Sr. J. Eug. Hartzenbusch, op. cit. IV. St. 661—682.

²⁰ U arhivu madridskog notarijata sačuvan je testament Calderonov, koji je također dokaz duboke pjesnikove pobožnosti. Počinje riječima: »En el nombre de la Santísima Trinidad, Padre, Hijo y Espiritu Santo; tres personas distintas y un silo Dios Todopoderoso y de Inmaculada en su primer instante Purísima Maria«. Sr. Picatoste, op. cit. St. 53—60.

²¹ Na spomeniku nalazi se ovaj natpis:

D. Petri a Calderon de la Barca ossa et cineres
 Post varias translationes, ut propo Deum quiescant,
 Hoc in hospitio pauperum sacerdotum, venerabilis
 Congregatio B. Petri Apostoli, Presbiterorum
 Saecularium Majoritensium, quam vivens rexit
 Et moriens haeredem instituit, tam egregio
 Benefactori, suis sumptibus, libentissime
 Hoc Monumentum erexit
 Anno Dei MDCCCLXXX.

mari za svoja djela. On sâm dao je tek neka štampati. Tek pod kraj života sastavio je na usilnu prošnju vojvode od Veraguesa, namjesnika u Valenciji, popis svojih djela, nu ni taj popis nije točan, jer je sam autor u staračkoj dobi od 80 godina neka svoja djela već zaboravio. U tom popisu izbija pjesnik 111 potpunih svojih drama ili — kako on kaže — *Comedias*²² — i 70 *Autos Sacramentales* (t. j. svetotajstvenih igara).

Nu sigurno je, da od Calderona potječe još deset drama i tri svetotajstvene igre, tako da broj njegovih »*Comedias*« iznosi 121, a broj »*Autos Sacramentales*« 73. Osim toga spjevao je Calderon oko 200 predigra ili *Loas*, 100 međuigra ili poigra zvanih *Sainetes*, mnogo canzona, soneta, romanca i drugih pjesama (kao na pr. pjesma o općem potopu).²³

Za pjesnikova života izdano je štampom samo 48 pravih drama (*Comedias*) u 4 sveska po 12 drama. Izdanje je pripremio Calderonov brat Don José god. 1640. i 1641. u Madridu. Iza pjesnikove smrti izda zbirku Calderonovih drama njegov prijatelj Don Juan de Vera Tasis. Zbirka je izlazila u Madridu od god. 1682—1698., a obuhvaća 9 svezaka sa 108 drama.²⁴ Iste je drame s nešto drugim slijedom izdao Don Juan Fernandez de Apontes.²⁵ Najpotpunije izdanje Calderonovih djela

²² Španjolska riječ »*Comedias*« znači ne samo veselu igru, nego svaku dramu, bilo ozbiljnu bilo šaljivu, pače i tragediju, dakle *Comedias* znači »opće igrokaz, i to igrokaz svjetskog sadržaja.

²³ Pjesnik Calderon je bio ponizan i čedan. Bilo je to u duhu srednjega vijeka, da su se umjetnici, puni čednosti, žacali davati imena svojim djelima, pa bila i najsavršenija. Gaspar Agostin de Lara veli u svom panegiriku za Calderona »*Obelisco funebre*«: »Svakomu je poznato, da Don Pedro nije sam dao ni jednog svog igrokaza (*Comedias*) štampati, a oni koji su štampani, da su izašli na svijetlo samo protiv njegove volje«. Sr. J. Eug. Hartzenbusch, op. cit. I. St. XXXVI. s.

²⁴ Calderon je bio tako slavan, te su knjižari štampali mnoga kriva djela pod imenom čednog pjesnika. Tako je nastala velika zbrka. To je potaknulo vojvodu od Veraguesa, potomka Columbove obitelji, te je zamolio pjesnika, neka sastavi točan popis svojih djela. Na molbu vojvode sastavi Calderon spomenuti popis od 111 potpuno izrađenih drama i 70 *Autos sacramentales*. Nu, kako biografi tvrde, nedvojbeno njegove su drame još »*La senora y la criada*«, »*Nadie fie su secreto*«, »*Las tres justicias en una*«, »*Céfalo y Pócris*«, »*La Sibila del Oriente*« i »*Las cadenas de demonio*«, nadalje 4 od Vere Tasisa nabrojene drame: »*La vírgen de Madrid*«, »*El contenido Amor*«, »*El sacrificio de Efigenia*« i »*Los desagracios de Maria*« Sr. En. Günthner, opš. cit. Str. 21 ss.

²⁵ Sr. Don Juan Fernandez de Apontes: »*Comedias del celebre poeta español Don Pedro Calderon dela Barca*«. Madrid, 1760—1763. To je pravo reprodukcija djela Vere Tasisa.

izdao je Don Juan Eugenio Hartzenbusch g. 1848-1850 u Madridu.²⁶

Pojedini izdavači i prevodioci razno razvrstavaju Calderonove drame. *Menendez Pelayo* grupira Calderonove drame u 4 vrste: Dramas religiosos, Comedias filosoficas, Dramas tragicos i Comedias de capa y espada, dakle u religiozne drame, filozofske igrokaze, tragedije i komedije. zvane de capa y espadas (komedije s plaštem i mačem, jer su se sve igrale u nošnji s plaštem i mačem).²⁷ — *Valentin Schmidt* reda Calderonove drame u 10 grupa: 26 veselih igara s plaštem i mačem; 21 heroičkih drama u užem smislu; 10 drama iz španjolske povijesti; 10 drama iz tuđe stare ili nove povijesti; 6 drama, kojima je sadržaj uzet iz starijih romana i pjesama; 17 svečanih mitoloških igara; 1 burleska ili karikatura; 4 simboličke drame; 8 duhovnih drama i 5 drama iz legende svetaca.²⁸

Ma da je Calderon tako mnogo pisao, nisu mu djela nipošto površna. Obratno, sva su dobro promišljena, s mnogo mara, ljubavi i umjetničke brige napisana. Sva su savršena. Calderon brižno bira predmet, razrađuje ga psihološki u činove i prizore, daje mu umjetnički oblik. Sve mu drame osim malo izuzetaka imaju tri čina (jornadas), sve su, pa i one komičke, spjevane u stihovima.²⁹

²⁶ Od Apontesa do Hartzenbuscha prošlo je preko jednoga stoljeća. U to vrijeme pao je Calderon u Španiji u zaborav. Razlog je tomu, što su na vladu došli Bourbonci, a s njima francuski ukus. Posizalo se za francuskim šalama i francuskim dramama. Trebao je u španjolsku doći Nijemac, da ih dozove k pameti. Začudo bio je baš Nijemac Johann Nikolaus Böhl von Faber, koji je god. 1819. pisao: »Žaloso je duševno stanje sadanjih Španjolaca. Zaslijepljeni francuskom šalom i zaludeni francuskom sofistijom svi se sile, da preziru svoju poeziju. Nesretna težnja: vrijeđiti, činiti se prosvijetljenim, uzdizati se nad običnim i općenitim, proširila se po gradovima među svim slojevima i proizvela odvratnost prema svemu, što je nacionalno tako, da se ta odvratnost već pretvara u mržnju. Od sadanjeg se naraštaja ne da u ovom pogledu očekivati ništa, jer Španjolac ostaje tako tvrdokoran u zabludi, kako je ustrajan u obrani prava. Stoga ja radim zapravo za budućnost, ali radim jednako revno«. Böhle se ipak nije badava trudio. Njegovim nastojanjem došla su ipak djela Calderonova na pozornicu, osobito u Cadixu. On je sam bio imenovan začasnim članom španjolske akademije, koju čast do njega nije ni jedan Nijemac imao. Sr. W. Kreiten: »Ferman Caballero«. »Stimmen aus Maria-Laach«, Freiburg i. B. 1877. XIII. St. 296. — Drugi Nijemac, koji je stekao najviše zasluga za obnovu Calderonove umjetnosti, bio je spomenuti Don Juan Eugenio Hartzenbusch, (rođen u Madridu kao sin jednog Nijemca, koji se iz Kölna doselio u španjolsku). P. de la Escosura izdao je u Madridu po nalogu španjolske akademije 2 sveska Calderonovih drama, »Teatro escogico de Don Pedro Calderon de la Barca«. 1868., a Menendez Pelayo 4 sveska sa 17 Comedias i 3 Autos (Madrid, 1881).

²⁷ Sr. Menendes Pelayo: »Teatro selecto de Calderon de la Barca precedido de un estudio critico«, Madrid, 1881, I. St. XLVII. ss.

²⁸ Sr. Valentin Schmidt: »Kritische Uebersicht und Anordnung der Dramen des Calderon de la Barca« u »Anzeigebblatt der Wiener Jahrbücher der Literatur« 1822. Bd. 17. i 18.

²⁹ Sr. R. Baumstark: »Calderon« u Hergenröther-Kaulen »Kirchenlexikon.« Freiburg i. B. 1888. II. St. 1639.

Calderon rabi najobičnije četverostopni trohej. Taj najbolje odgovara duhu kastilskog jezika. Hoće li otmeni Španjolac ili seljak u asturskim brdima danas pjesnički izreći svoje misli i osjećaje, on rabi i nehoti trohej. Tako je bilo u stara vremena. Tako je bilo i u doba Calderona. U tom obliku ima španjolski jezik najviše gipkosti, mekoći i jakosti. Glavne forme četverostopnog troheja jesu *Romanza* i *Redondille*. Pod *Romanzom* razumijevamo strofu, gdje se drugi, četvrti i šesti stih rimuju bilo u muškoj bilo u ženskoj asonanci. Muška asonanca ima zadnji slog naglašen, ženska nenaglašen. *Redondille* je trohejska strofa, u kojoj se rimuju prvi i četvrti, te drugi i treći stih.

Rjednje upotrebljava Calderon u svojim dramama jamb. Tri su oblika jampskih strofa: *Octava* (talijanska stanza), *sonet* i *tercina*. *Octava* ili stanza ima 8 petstopnih jamba s ženskim završetkom. *Sonet* ima 14 petstopnih jampskih stihova. *Terzina* ima tri petstopna jampska stiha. Jamb rabi Calderon u osobito svečanim zgodama.³⁰

Što se tiče *sadržaja*, Calderon je pokušao staviti na scenu sve probleme ljudskog života, pa i one najteže i najopasnije. Duhovni njegovi igrokazi donose na pozornicu cijeli sadržaj kršćanstva, i to ne samo u najsavršenijem obliku i u najsajnijem jeziku, nego i s teološkom dubinom i znanstvenom točnošću. Dalje donosi Calderon na pozornicu svu povijest čovječanstva. Stare poganske priče o bogovima, biblička povijest, grčka i rimska povijest u raznim svojim periodama, povijest viteškog srednjeg vijeka kao i savremena povijest 17. stoljeća, sve to pruža Calderonu bogato gradivo za dramsku obradbu. Najradije ipak zahvaća Calderon, on skroz na skroz nacionalni španjolski pjesnik, u španjolsku povijest, odakle vadi najznačajnije momente počev od *Don Pedra Okrutnog*, pa do *Ferdinanda* i *Izabele*, i sve do *Filipa IV.*, svog mecene i prijatelja. U svojim građanskim dramama i komedijama riše on život svoga vremena, istina donekle idealiziran, ali u suštini istinito i vjerno, sa svom svežinom i toplinom prirode.³¹

A kako umije opisivati prirodu! *Reihold Baumstark* kaže: »Ni najosjetljivija ženska duša ne može da o zvijezdama i o cvijeću osjeća ljepše nego što je Calderon o tom pisao.«³² *Raskošna* ljepota španjolskog neba i čar španjolskog mora zrcali se u Calderonovoj poeziji. A ljudska duša? U nju je Calderon zaronio kao malo tko. On znade iz duše ljudske majstorski izvaditi sve što je u njoj, te mu u psihologiji ima malo premaca. Što ga odlikuje ispred svih u crtanju ljudske duše, to je ona djevičanska

³⁰ O vanjskoj umjetnosti Calderonove poezije sr. *Max Krenkel*: »Klassische Bühnendichtungen der Spanier«, Leipzig 1881. I. St. 283 ss. — *Ad. Friedr. von Schack*: »Geschichte der dramatischen Literatur und Kunst in Spanien«, 2. izd. Frankfurt a. M. 1854. III. St. 86. ss. — *Dr. Franz Lorinser*: »Calderons grösste Dramen religiösen Inhalts«, Freiburg, 1875/6. I. St. XVI.

³¹ Sr. *R. Baumstark*, op. cit. St. 1689 ss.

³² Sr. *R. Baumstark*: »Die spanische Nationalliteratur im Zeitalter der Habsburgische Könige«. Wien 1877. St. 56.

ćudorednost i čistoća srca. U Calderona se može svaki pouzdati, pa i gdje se u dramama obrađuju najopasniji problemi, može ga svatko bez straha slijediti.

S tih razloga Calderon ne zaostaje ništa za Šekspirom ili Danteom. Aleksandar Baumgartner D. I. veli za Calderona: »Calderon kao religiozni dramatičar nema sebi ravnoga. Osim Dante-a nema ni jednog slavnijeg pjesnika, koji bi tako bistrim i jasnim razumom svladavao cjelokupno područje skolastičke filozofije i teologije. Calderon je ne samo u pjesničkom prikazivanju istih vjerskih istina nad velikim Fiorentincem, bogatiji u iznalaženju, puniji mašte, prijazniji i umilniji, nego je jasniji, jednostavniji i u izvjesnom smislu katoličkiji od Dante-a. Svjetovni nazor sv. Tome akvinskog i životni smjer sv. Ignacija postadoše u njemu dramskom poezijom.«³³

Literarni historičar Petar Norrenberg u svojoj »Sveopćoj povijesti literature« vidi u Calderonu »Bogom posvećeni duh, koji obasjan sunčanim sjajem više mudrosti, umije da se svetim zanosom vine preko granica vremenitosti u svijet beskrajne ljepote, gdje religija i ljepota poput Memnonovih stupova odzvanjaju naviještajući zoru vječnosti.«³⁴ — Literarni historičar Robert Pröls u svojoj »Povijesti novije drame«, ma da daje Lope de Vegi u nekim pogledima prednost pred Calderonom, ipak kaže: »da

Calderonu pripada bezuvjetno prvo mjesto među španjolskim dramatičarima, a jedno od prvih mjesta među najvećim pjesnicima svih drugih naroda.«³⁵

Glasoviti Cezar Cantù u svojoj »Općoj povijesti novijeg vremena« naziva Calderona »Herojem modernog pjesništva«, pa veli o njemu: »Calderon posjeduje neiscrpivi dar stvaranja i neobičnu snagu maštanja. On je jednako spretan u crtanju veličajnih karakterata, kao i u najtočnijem slikanju malenkosti, a u sjajnom risanju osjećaja baš je tako uzvišen kao i patetičan.«³⁶

Gerhard Gietmann D. I. stavlja Calderona po njegovu djelu »El magico prodigioso« (Čudotvorni čarobnjak) uz bok Göthe-u i njegovu besmrtnom »Faustu«.³⁷

Najveću visinu postigao je Calderon u svojim pobožnim i uzvišenim svetotajstvenim igrama, zvanim »Autos sacra-

³³ Sr. Aleksandar Baumgartner S. J.: »Calderons Autos« u Stimmen aus Maria-Laach« 1888. Sv. 2. St. 195-211.

³⁴ Sr. Dr. Peter Norrenberg: »Allgemeine Geschichte der Literatur«. Münster 1882—1884. II. St. 254—271.

³⁵ Sr. Robert Pröls: »Geschichte des neuen Dramas«. Leipzig 1881. I. St. 335—364.

³⁶ Sr. Cesar Cantù: »Allgemeine Geschichte der neueren Zeit« (Nach der 7. Aufl. des ital. Originals frei bearbeitet von Dr. I. A. Mor. Brühl). Schaffhausen 1861. II. St. 296.

³⁷ Sr. Gerhard Gietmann S. I.: »Parzifal, Faust, Job und einige verwandte Dichtungen«. Freiburg i. B. 1887. St. 730.

mentales«. U tijelovsko naime doba bila su španjolska kazališta zatvorena. Nu zato se uredila pozornica na ulici ili trgu, u samom Madridu baš nasuprot kraljevskoj palači. Tu su izvođene religiozne priredbe u čast Presv. Otajstva, negdje kroz tijelovsku oktavu, a negdje kroz cio mjesec. Gledaoci nalazili su se ili na balkonima svojih kuća ili vani na trgu i ulici. Kralj je sam pribivao s dvorom pod dragocjenim baldakinom. Kod tih se priredaba razvio veliki sjaj. Tek što su odlični gledaoci zauzeli svoja mjesta, bila bi govorena ili pjevana predigra. Iza ove bi slijedila kratka šaljiva međuigra. Onda bi se izvodio sam svečani Auto (duhovna igra), a na koncu bi došla glazba i ples. Za ove tijelovske svečanosti sastavljao je Calderon punih 37 godina igrokaze. Nikad se nije opetovao. Uvijek je birao drugu temu. Najradije bi uzimao građu iz bibličke povijesti (kao na pr. Kula babilonska, Prvi i drugi Izak, Runo Gedeonovo, Večera Baltazarova). Ali bi uzimao i građu iz španjolske povijesti (kao na pr. djela kralja Ferdinanda svetoga, djela katoličkih redovnika kod otkupljivanja kršćanskih robova). A nije zazirao ni od poganskih priča, da njima spretno i oštromno objasni Presv. Sakrament (kao na pr. Amor i Psyche, Pravi Bog Pan).

Suština pjesništva ove vrsti stoji u tom, da se Presv. Otajstvo prikaže kao najdivnija tajna vjere i da se toj tajni podvrgne cio svijet života i mašte. Calderon je doista znao sve, i najveće i najmanje, staviti u odnos prema Svetom Otajstvu. A on je to i mogao učiniti, jer je u svojoj uzvišenoj i poniznoj osobi udružio sve vlastitosti velikog umjetnika ženja, uvjerenog katolika i znanstveno obrazovanog teologa.

S odabranim gradivom spojio je Calderon u divnoj poetičkoj a ujedno znanstvenoj formi riješenje najdubljih problema kršćanske teologije. Osnovni ton Calderonove pjesničke teologije bila je vazda velika i utješna istina, da je vječna ljubav Božja veća od svih grijeha i opačina ljudskih. Nema grijeha tako velika, a da ga Bog ne bi mogao ili ne bi htio oprostiti, samo ako se grješnik pokaje. Krv Krista propetoga pribavila je svima milost.

Kako svetotajstvene igre obrađuju teške probleme, Calderon se, da teoretske istine učini konkretnima, shvatljivima i pristupačnima, poslužio t. zv. alegorijama, t. j. živi mu ljudi služe kao personifikacije apstraktnih bića: vjere, milosti, grijeha, smrti, molitve, židovstva, poganstva, kreposti i mana i t. d. Danas nam se možda ove alegorije čine hladne i ukočene, ali onda kraj sjajne inscenacije, bogatih glazbenih sredstava pred ogromnim mnoštvom naskroz pobožne južnjačke publike s bogatom maštom te su alegorije silno djelovale i na um i na srca ljudi.³⁸

³⁸ Sr. R. Baumstark: »Calderon« u Hergenröther-Kaulen: »Kirchenlexikon«, Freiburg i. B. II. St. 1689 ss.

Po želji kraljevoj sastavljao je Calderon Svetotajstvene igre za Madrid, a na molbu drugih i za katedrale u Granadi, Toledu i Sevilli. Tako nastadoše Autos sacramentales, njih 73 na broj. U njih je Calderon ulio najviše znanja, najviše srca i umjetnosti. I baš po njima stekao je slavu i popularnost po svoj Španjolskoj.

Od drugih igrokaza koji su spjevani za svjetovne pozornice, prvo mjesto zauzimaju oni, koji obrađuju religiozne teme. Najveće Calderonove drame religioznog sadržaja jesu: »Život san«, »Postojani princ«, »Raskol u Engleskoj«, »Veliki princ od Feza«, »Pobožnost Križu«, »Djevica Svetišta«, »Zora u Copacabani«, »Čistilište sv. Patricija«, »Uzvišenje sv. Križa«, »Sibila Orijenta«, »Verige đavlove«, »Čudnovati čarobnjak«, »Ženski Josip« i »Dva ljubavnika neba«.³⁹

U ovim dramama Calderon imade prvenstvo na svijetu.⁴⁰ U njima je, kako vele, i nad Šekspírom. Druge drame svjetovnog sadržaja, bilo tragedije bilo komedije, bilo herojske, bilo historijske, bilo građanske drame, bilo one »De capa y espada« imale su i imat će vazda svoju veliku literarnu vrijednost. U njima Calderon, ako i nije jednak Šekspíru, a ono mu se može dostojno staviti uz bok.

Na evropskim se pozornicama najčešće izvode: »Život san«, »Liječnik svoje časti«, »Zalamejski sudac«, »Čudnovati čarobnjak« i »Postojani princ«.

Važnost Calderona i njegovih djela prekrasno crta čuveni biskup speyerski, a sada kardinal Münchenski Michael von Faulhaber u svojoj raspravi: »Calderon, der Meistersänger der Bibel in der Weltliteratur«.⁴¹

Evo njegovih riječi: »Kraj Homera i Firdusi-a, kraj Izaije i pjesnika Joba, kraj Dante-a i Šekspira i Göthe-a ubraja svjetska literatura među zvijezde prvoga reda i Don Pedra Calde-

³⁹ Ovim se redom te drame nalaze u njemačkom prijevodu Dr Franza Lorinsera: »Calderons grösste Dramen religiösen Inhalts«. Freiburg i. B. 1875-1876. — Engelbert Günthner u svom djelu: »Calderon und seine Werke: izbraja religiozne Calderonove drame ovim redom: »El magico prodigioso«, »Los amantes del cielo«, »El José de las mujeres«, »Las cadenas se demonio«, »El pugarorio de San Patricio«, »La devocion de la Cruz«, »La Sibila del Oriente«, »La exaltacion de la Cruz«, »La Virgen del Sagrario«, »La Aurora en Copacavana«, »El principe constante«, »El gran principe de Fez«, »La cisma de Iglatera« dok među simboličke reda: »La vida es sueño«, »En esta vida todo es verdad y todo mentira« i »La hija del aire«.

⁴⁰ Nekatolički pisac Karl Rosenkranz kaže za religiozne drame Calderonove: »U duhovnim dramama Calderonovim vlada najveća raznolikost i u njima je pjesnik potpuno otvorio svoju dušu. Sve, što je veliko u katolicizmu, ovdje je skupljeno u najsajnijem obliku, u čaru najbogatije fantazije, u dostojanstvu najplemenitijeg osjećanja. Sve prožima vjera u Boga, kao nesumnjiva sigurnost o njegovu postojanju, i tako počiva na ovim pjesmama neki mirisni sjaj čudesnog svijeta, u koji se ovaj svijet slijeva kao u neku daleku blaženu daljinu«. Friedr. Schack: »Geschichte der dram. Literatur und Kunst in Spanien«. Frankfurt a. M. 1854. III. St. 106 st.

⁴¹ Sr. Sr. Mich. v. Faulhaber: »Zeitfragen und Zeitaufgaben« Freiburg i B. 1916. Str. 54—87.

rona de la Barca, najvećeg klasika španjolske drame... Calderon je bio skroz na skroz Španjolac, u svakoj čestici vitez sv. Jakoba od Compostele. Ponosan na svoju španjolsku domovinu nesamo da je u svojim dramama proslavio velike savremene događaje svoje domovine i slavna djela kraljevske kuće, nego je stavio na pozornicu i prošlost svoje domovine, bitkama okrvavljene i lovorima ovjenčane... Calderon je kao pjesnik skroz na skroz katolik. Vjera, koja je nadahnula besmrtna majstorska djela na drugim područjima umjetnosti, posvetila je i njegovu harfu. On je umio da kazalište pretvori u crkvu, pozornicu u propovijedaonicu, zabavu u bogoslužje, a da gledaoci nisu opazili njegovu nakanu i da nisu bili ozlojeđeni. Pa i onda, kada je uzimao gradivo iz mitologije ili povijesti, znao je on nekikeno i bez naprezanja, često vrlo duhovitim i nenadanim okretima navesti radnju na Euharistiju ili drugi vjerski predmet. Estetska i poetička strana katoličke religije i kulta nije još nikada našla tako zanosnog pjesničkog tumača kao ovog najreligioznijeg među religioznim pjesnicima. Njegova su djela zanosan himan pobožnog pjesnika poeziji katoličke religije... Calderon je bio nesamo skroz na skroz religiozni pjesnik, on je bio skroz na skroz vjersko-znanstveni pjesnik, on je bio teolog. Nesamo da je kao vjerski pjesnik nosio crkvu u kazalište, on je nosio i školu na pozornicu. Nema gotovo teme katoličkog bogoslovlja, nema gotovo problema teoloških škola, što ga Calderon ne bi iznesao na pozornicu: tu su i dokazi za postojanje Božje i njegovu spoznaju, tu je bivstvo anđeoskog grijeha, potreba objave, tajna presv. Trojstva, kristološko pitanje, razlika između supstancije i akcidenta u nauci o trassupstancijaciji, odnošaj volje prema milosti, udes djece koja umiru bez krsta, i druga teološka pitanja, često u tako tihim naznakama i tako finim igrama riječi, da čitaoci, koji nisu upućeni u teološku terminologiju, ne će ni shvatiti prave teološke dubine. Komentar njegovim tijelovskim duhovnim igrama moći će pisati samo teolog. Posebice je Calderon pjesnik bibličke teologije, kako je Dante pjesnik teološke eshatologije. Sveto Pismo, ta najvažnija knjiga svjetske literature promatrana i s čisto literarno-estetskog gledišta, našla je u Calderonu, u tom pjesniku-svećeniku najboljeg interpreta. Teologija, poezija i biblička egzegeza nisu nikada više sklopile tako usku vezu kao u Don Pedrovim euharističkim igrokazima. Calderon je pjevač bibličke poezije.«

U svojoj monografiji pokazuje Faulhaber ponajprije, u kojem je opsegu Calderon dramatisirao biblički materijal, kojom se metodom služio, kakovu je pjesničku formu upotrijebio i koji je vjerski cilj htio postići.

Mihael von Faulhaber zaključuje svoju monografiju ovim riječima: »Calderon ne će učiniti triumfalni pohod po njemačkim pozornicama 20. stoljeća. Religiozna ozbiljnost njegovih drama,

idealizam njegovih namjera, katolički i mistički karakter njegovih djela ne će kod djece 20. stoljeća, koja u kazalištu traže samo zabavu i potresan realizam, naći prijem u velikom opsegu. Nu Calderon će ipak uvijek i s ove strane Pireneja naći srodne pojedine duše, koje će se uživjeti u njegov posebni idejni svijet i koje će . . . i u dugim poučnim dijalozima i monolozima . . . upoznati kršćanski preporod klasičke helenske drame . . . Nikad se nisu puku održale ljepše bibličke ure od Calderonovih bibličkih drama. Tu se biblija nije samo čitala i više ili manje toplo tumačila, nego tu se biblija pretvorila u meso i krv, tu je postala živa jezikom crkve i umjetnosti . . . Nikada se nisu ideali moderne škole o pedagoškom značenju zorne obuke i o odgoji za umjetnost tako obistinili kao u školi tijelovske liturgije na sunčanom trgu u Madridu. Tko je osjetio djelovanje pasionskih igara u Oberammergau, tom posljednjem ostatku vjerske drame pod vedrim nebom, može da si donekle predstavi silan dramatski utisak Calderonovih bibličkih drama na pučke mase u Španjolskoj.«

3. »LA DEVOCION DE LA CRUZ.

»Hrv. katol. kasino« odlučio se da izvede jednu religioznu dramu Calderonovu, i to »La devocion de la Cruz« (»Pobožnost Križu«). Glasovito ovo djelo sastavio je Calderon god. 1633. Svojom potresnom tragikom podsjeća na Sofoklovu tragediju »Kralj Oedip«. Odlikuje se — kako veli Engelbert Günther⁴² savršenošću forme, konsekventno provedenim crtanjem karaktera i silnim pozorišnim efektima.

Vrelo, odakle je Calderon crpao građu za ovu veličajnu tragediju, dosada nije poznato. Dr. Fr. Lorinser, koji je preveo komad na njemački, misli, da bi se u kronici grada Siene, gdje se radnja zbiva, moglo naći što je autoru dalo povod za pisanje ove tragedije. On drži, da se događaj, kako je majka rodila dvojke, koji nose žig sv. Križa, nije mogao roditi tek u pjesnikovoj mašti, nego da se doista zbio.⁴³ Veli se u narodu, da na što žena u porodu intenzivno misli, ostavlja na tijelu djeteta neki fiziološki znak. U ovom bi to slučaju bio Križ, što su ga na sebi nosila djeca: Euzebio i Julija.

Drama je skroz na skroz svjetska, jer joj je sadržaj uzet iz običnog građanskog života. Ona riše strasti i zablude ljudskog života istinski i bez ikakova prikrivanja, nu proniče sve religioznom idejom: idejom da se poput razbojnika na Križu i poput Marije Magdalene može svaki, pa i najveći grešnik spasti, samo ako se uzda u milost Raspetoga Krista i neograničenu ljubav Božju. Pod svijetlom vjere gasi se i najdivlja sila strasti. Krasan završetak pokajanja, ispovijedi i pomirenja može da blagotvorno djeluje i na tvrda srca gledalaca.

⁴² Eng. Günther, op. cit. St. 92.

⁴³ Dr. Fr. Lorinser, op. cit. IV. St. 128

Jedna je karakteristika ove tragedije, što je Calderon divnom vještinom znao s tragikom spojiti jednu profinjenu ali neodoljivu komiku. Zgodno kaže Lorinser: »S pojačanom tragikom stupa u ovoj neobičnoj drami ruku o ruku pojačana komika, pa joj služi kao Foliya, kako bi ju jedva koji slikar najoštrijim oprekama svijetla i tmine umio stvoriti.«⁴⁴

Drama »La Devocion de la Cruz« prevedena je sa španjolskoga na mnoge jezike svijeta. Na engleski ju je preveo glasoviti Mac Carthy (1861.), na francuski Dam. Hinard (1851.), na talijanski P. Monti, na švedski Hadberg, na njemački najprije August Wilhelm von Schlegel (god. 1809.) a kasnije Franz Lorinser (1875-6).⁴⁵ Sad je prevedena i na hrvatski.

Pisac ovih redaka počinio je god. 1937. nedjelo, te je na jednom ljetovanju u Sloveniji prem nestručnjak preveo »Pobožnost Križu« na hrvatski jezik. Prijevod je učinio s njemačkoga. Poslužio se prijevodom njemačkog romantičara i pjesnika Augusta Wilhelma von Schlegla iz god. 1809. Taj protestantski njemački pisac, koji je na njemački preveo Šekspirova dramska djela, otkrio je prvi svome narodu veličinu španjolskog katoličkog genija. On je kroz 3 godine (od 1809—1811) držao svoja glasovita predavanja o dramskoj umjetnosti i literaturi Španjolaca, pa je sam preveo 5 drama na njemački jezik i poput Kolumba otkrio svome narodu, a onda i drugima, već kroz jedno stoljeće potpuno u zaborav stavljenog španjolskog velikana. I prva drama, koju je on na njemački preveo, bila je baš »Die Andacht zum Kreuze«: znak, da je baš ta drama proizvela na njega najveći dojam.

Wilhelm von Schlegel upozorio je na Calderona svog velikog savremenika Göthe-a. Brzo iza Schlegelova izdanja 5 Calderonovih drama bude nastojanjem Götheovim u Weimaru izveden »Postojani princ«. Vele, da je Göthe bio kod predstave do suza ganut. Odonda je Göthe postao veliki štovatelj i propagator Calderonov. Sam je rekao, da mu je čitanje Calderona otvorilo novi i krasni svijet. On je Calderona smatrao najvećim dramskim genijem, majstorom pozorišne tehnike.⁴⁶ U tom pogledu stavljao je on Calderona pred Šekspira, koji nije toliko pažnje posvećivao pozornici i koji je često na sceni bez potrebe gomilao osobe.

Dok se Wilhelm Schlegel držao u svom njemačkom prijevodu Calderonovih španjolskih strofa i rima, pisac ovih redaka pretočio je dramu u lakše pjesničko ruho moderne ritmike, koja se lakše uči. Smio je to učiniti to lakše, što je iz pojedinih dijelova španjolskog originala opazio, da se ni sam Calderon nije uvijek

⁴⁴ Dr. Fr. Lorinser, op. cit. IV. St. 125.

⁴⁵ Sr. Eng. Günthner, op. cit. St. 92.

⁴⁶ Sr. P. Stiegele: »Reden und Skizzen«. Rottenburg. 1906. St. 140-158.

držao strofa i rime, nego da je u bujici misli i naponu radnje upotrebljavao uzvišeni pjesnički stil bez rime. Rimu je zadržao samo kod komičkih mjesta, napose, kod Gila i Menge.

Radi tehničkih nemogućnosti običnih pozornica (lebdenje u zraku), bilo je potrebno donekle preinačiti završetak drame, a bilo je potrebno i retuširati Julijin karakter, pa ju riješiti onih silnih ubivstava, koja mi danas ne bismo mogli shvatiti ni podnijeti. Isto se interjekcijama moralo olakšati preduge monologe. Drama time jamačno nije gubila na vrijednosti, nego samo dobila.

Kako su u drami mnoge promjene u sceneriji, koje se na običnim našim pozornicama ne mogu brzo obaviti, bilo je potrebno, da se tragediji dade muzika, koja će ispuniti stanke i koja će stvoriti dispoziciju za pojedine slike, kako je učinio Bethoven za Götheova »Egmonta«. Ovu je muziku s vrlo mnogo truda i uspjeha skladao kasinski dirigent g. Vilko Petrović.

Msgr. Dr. Kamilo Dočkal